

Podstawy procesu karnego

Kryminologia

Zajęcia nr 3: Środki przymusu – pojęcie i rodzaje. Zatrzymanie i tymczasowe aresztowanie. Przeszukanie.

mgr Błażej Boch

Katedra Postępowania Karnego

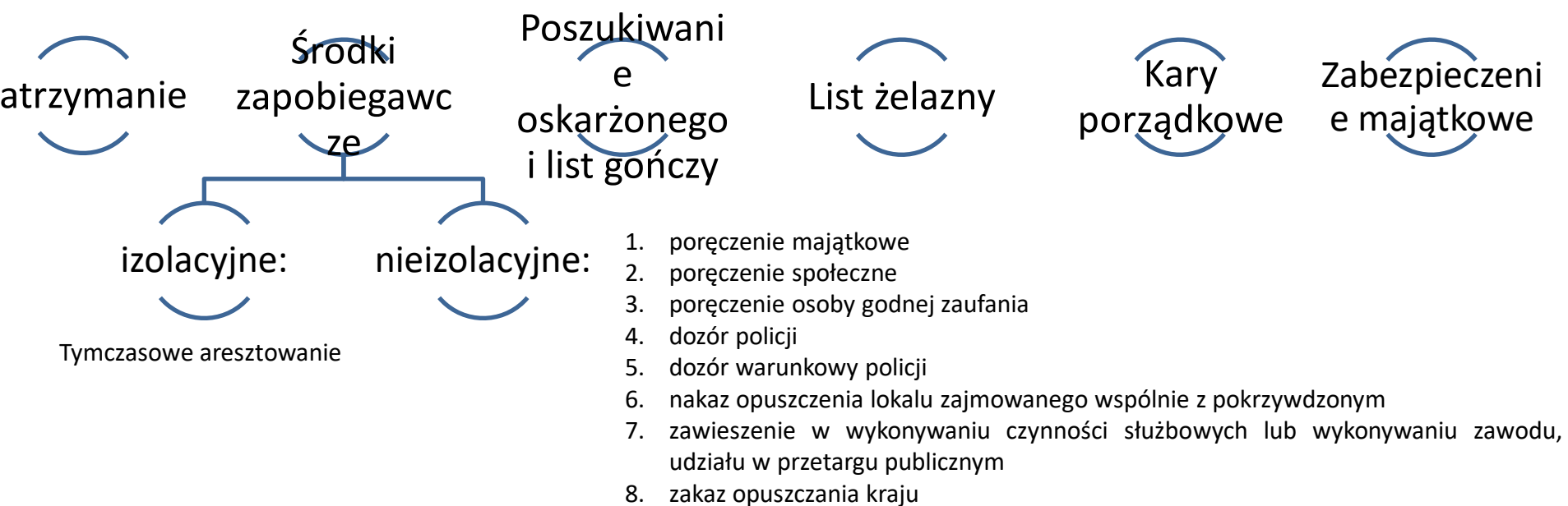
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii

Uniwersytet Wrocławski

Pojęcie i cechy środków przymusu

- Czynności organów procesowych **zmierzące do wymuszenia spełnienia obowiązków procesowych lub zapewnienie prawidłowego toku procesu**. Jest to bardzo szeroka i niejednorodna grupa czynności. Wspólną cechą jest posługiwanie się przez organ elementem przymusu. Stosowane są na podstawie przepisów prawa karnego procesowego, a nie materialnego, mimo że zawsze są następstwem swoistej winy osób nimi dotkniętych.
- **Cechy środków przymusu:**
 - wszystkie zmierzają bezpośrednio do stworzenia sytuacji, które warunkują osiągnięcie celów wymiaru sprawiedliwości;
 - poza środkami zapobiegawczymi, **są skutkiem prawnym niewypełnienia obowiązków procesowych**;
 - wszystkie środki przymusu zawierają element bezpośredniego przymusu ze strony władzy państwowej
 - są zbliżone do dziedziny prawa materialnego, gdyż przesłanką ich stosowania jest w zasadzie вина konkretnej osoby.

Katalog środków przymusu w kpk (dział VI)

Inne regulacje „przymusowe”

1. Dział dotyczący dowodów

- Art. 217 § 5 – zatrzymanie/odebranie rzeczy
- Art. 220 - przeszukanie

2. Dział dotyczący postępowania przed sądem I instancji

- Art. 374 § 2 – obecność oskarżonego na rozprawie
- Art. 375 § 1 – usunięcie oskarżonego z sali rozpraw
- Art. 376 § 1 – prowadzenie rozprawy pod nieobecność oskarżonego

3. Dział dotyczący stron postępowania

- art. 74 – środki przymusu dowodowego wobec oskarżonego i osoby podejrzanej
- Art. 75 § 2 – zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie oskarżonego

4. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. prawo o ustroju sądów powszechnych (art. 48 – 51)

Warunki stosowania środków przymusu procesowego

- Stosowanie środków przymusu zawsze – w mniejszym bądź większym stopniu – wiąże się z ograniczeniem praw obywatelskich. Posługiwanie się nimi jest dozwolone pod następującymi warunkami:
 - tylko w sytuacjach i formach przewidzianych ściśle przez przepisy prawa (niedopuszczalne jest stosowanie analogii),
 - tylko gdy zachodzi niezbędna potrzeba,
 - należy je stosować tak, aby minimalne były skutki uboczne dla zdrowia, majątku, sytuacji życiowej oskarżonego i jego bliskich.
- Ważne – konstytucyjna zasada proporcjonalności a stosowanie środków przymusu.
 - **Art. 31 ust. 3 Konstytucji**
- Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Zatrzymanie

Zatrzymanie jest to krótkotrwałe pozbawienie wolności celem zastosowania środka zapobiegawczego *sensu stricto*, przymusowego doprowadzenia osoby podejrzanej albo oskarżonego do organu procesowego lub przeprowadzenia postępowania przyspieszonego.

Odrębny i samodzielny środek przymusu procesowego, chociaż ściśle związany ze środkami zapobiegawczymi, Wskazuje się, że zatrzymanie jest środkiem zapobiegawczym *sensu largo*.

Rodzaje zatrzymania uregulowane w k.p.k.:

1. Ujęcie obywatelskie (art. 243) – **nie jest to zatrzymanie *sensu stricto***
2. Zatrzymanie właściwe (art. 244)
3. Zatrzymanie prokuratorskie (art. 247)

Rodzaje zatrzymania

- **Procesowe**

1. Ujęcie obywatelskie (art. 243 k.p.k.)
2. Zatrzymanie właściwe (art. 244 k.p.k.)
3. Zatrzymanie prokuratorskie (art. 247 k.p.k.)

- **Pozapprocesowe – nie służy realizacji celów procesu karnego**

1. **zatrzymanie penitencjarne** (art. 15 ust. 1 pkt. 2a ustawy o Policji) – jeżeli osoba pozbawiona wolności, która za zezwoleniem organu opuściła areszt śledczy lub zakład karny i w wyznaczonym terminie do niego nie powróciła
2. **zatrzymanie porządkowe (prewencyjne)** (art. 15 ust. 1 pkt. 3 ustawy o Policji) - zatrzymanie osób stwarzających w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego albo mienia;
3. **zatrzymanie administracyjne** (art. 40 ust. 1 i 3 ustawy z 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi) – dot. osób w stanie nietrzeźwości, które swoim zachowaniem daje powód do zgorszenia w miejscu publicznym, znajdują się w okolicznościach zagrażających ich życiu lub zdrowiu albo zagrażających życiu lub zdrowiu innych osób; mogą zostać doprowadzone np. do izby wytrzeźwień aż do wytrzeźwienia, nie dłużej jednak niż 24 godziny, osobę do lat 18 umieszcza się w odrębnych pomieszczeniach, oddzielnie od osób dorosłych
4. **zatrzymanie cudzoziemca** (art. 101 ust. 1 ustawy o cudzoziemcach) – do 48 godzin, jeżeli zachodzą wobec niego okoliczności uzasadniające wydanie decyzji o wydaleniu albo uchyla się on od wykonania obowiązków określonych w decyzji o wydaleniu
5. **zatrzymanie krótkotrwale** (chwilowe) (art. 15 ust. 1 pkt. 1 ustawy o Policji) - w celu ustalenia tożsamości osoby
6. **zatrzymanie stadionowe** (art. 20 ust. 1 pkt. 5 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych) – służby porządkowe na imprezie masowej są uprawnione do ujęcia, w celu niezwłocznego przekazania Policji, osób stwarzających bezpośrednie zagrożenie dla dóbr powierzonych ochronie oraz osób dopuszczających się czynów zabronionych

Konstytucyjne zasady stosowania zatrzymania

- Art. 41 Konstytucji
- 1. Każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą. **Pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie.**
- 2. Każdy pozbawiony wolności **nie na podstawie wyroku sądowego ma prawo odwołania się do sądu w celu niezwłocznego ustalenia legalności tego pozbawienia.** O pozbawieniu wolności powiadamia się niezwłocznie rodzinę lub osobę wskazaną przez pozbawionego wolności.
- 3. Każdy zatrzymany powinien być **niezwłocznie i w sposób zrozumiały dla niego poinformowany o przyczynach zatrzymania.** Powinien on być **w ciągu 48 godzin od chwili zatrzymania przekazany do dyspozycji sądu.** Zatrzymanego należy zwolnić, jeżeli w ciągu 24 godzin od przekazania do dyspozycji sądu nie zostanie mu doręczone postanowienie sądu o tymczasowym aresztowaniu wraz z przedstawionymi zarzutami.
- 4. Każdy pozbawiony wolności powinien być traktowany **w sposób humanitarny.**
- 5. Każdy bezprawnie pozbawiony wolności ma **prawo do odszkodowania.**

Ujęcie obywatelskie – art. 243

- § 1. Każdy ma prawo ująć osobę **na gorącym uczynku przestępstwa lub w pościgu podjętym bezpośrednio po popełnieniu przestępstwa**, jeżeli zachodzi **obawa ukrycia się tej osoby lub nie można ustalić jej tożsamości**.
- § 2. Osobę ujętą należy niezwłocznie oddać w ręce Policji.
- - ujęcie obywatelskie to rodzaj zatrzymania procesowego. Ma charakter subsydiarny względem zatrzymania z art. 244 czy 247, ponieważ dokonuje się go niejako w zastępstwie organów ścigania.
- Osobę ujętą należy **niezwłocznie przekazać Policji**. Niezwłocznie, czyli tak szybko jak to jest możliwe w odniesieniu do okoliczności konkretnej sprawy.
- „Niezwłoczne przekazanie Policji” to czas niezbędny do zawiadomienia policji i jej przybycia, ewentualnie czas potrzebny na samodzielne doprowadzenie na komisariat policji lub do najbliższego patrolu osoby ujętej, gdyby nie istniała obiektywna możliwość zawiadomienia policji o dokonanym ujęciu osoby na gorącym uczynku przestępstwa lub w pościgu (np. brak telefonu).
- Przetrzymanie osoby zatrzymanej dłużej, niż jest to niezbędne do przekazania policji, może stanowić przestępstwo pozbawienia wolności, o którym mowa w art. 189 k.k.

Zatrzymanie właściwe – art. 244 k.p.k.

- **Art. 244. § 1.** Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje **uzasadnione przypuszczenie**, że popełniła ona przestępstwo, a zachodzi **obawa ucieczki lub ukrycia się tej osoby albo zatarcia śladów przestępstwa** bądź też nie można ustalić jej tożsamości albo istnieją przesłanki do przeprowadzenia przeciwko tej osobie postępowania w trybie przyspieszonym.
- § 1a. Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje **uzasadnione przypuszczenie**, że popełniła ona **przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej**, a zachodzi **obawa, że ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby**, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi.
- § 1b. Policja zatrzymuje osobę podejrzaną, jeśli przestępstwo, o którym mowa w § 1a, zostało popełnione przy użyciu broni palnej, noża lub innego niebezpiecznego przedmiotu, a zachodzi **obawa, że ponownie popełni ona przestępstwo z użyciem przemocy wobec osoby wspólnie zamieszkującej**, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi.

- Spełnia cele procesowe – zbliżone do tych realizowanych przez środki zapobiegawcze – ponieważ celem zatrzymania jest zapewnienie prawidłowego toku postępowania.
- Faktyczne pozbawienie wolności niewymagające uprzedniej decyzji procesowej.
- Podmiotem uprawnionym do zatrzymania osoby podejrzanej jest przede wszystkim Policja (lub inne organy wskazane w ustawie) a w odniesieniu do osób podlegających orzecznictwu sądów wojskowych – Żandarmeria Wojskowa.
- Zatrzymanie można stosować względem osoby podejrzanej, czyli osoby, której nie postawiono jeszcze zarzutów.
- Zatrzymanie zasadniczo jest fakultatywne. Obligatoryjne zatrzymanie osoby podejrzanej wynika z art. 244 § 1b.

Przesłanki zatrzymania – art. 244

- Materialna (dowodowe)

- Istnienie uzasadnionego przypuszczenia popełnienia przestępstwa (art. 244 § 1)
- Istnienie uzasadnionego przypuszczenia popełnienia przestępstwa z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej (art. 244 § 1a i 1b)
- Przypuszczenie - przekonanie oparte na konkretnych dowodach, co prawda nie takich, które świadczą o pewności tego, że dana osoba popełniła przestępstwo, i nie jest to duże prawdopodobieństwo, graniczące z pewnością, ale **nie jest to też przypuszczenie mające oparcie tylko w intuicji**. Dotyczy faktu popełnienia przestępstwa i osoby sprawcy.

- Formalne (szczególne)

- 1. obawa ucieczki
- 2. ukrycia się osoby podejrzanej
- 3. zatarcia śladów przestępstwa
- 4. nie można ustalić tożsamości osoby podejrzanej
- 5. istnieją przesłanki do przeprowadzenia przeciwko tej osobie postępowania w trybie przyspieszonym (art. 244 § 1)
- obawa ponownego popełnienia przestępstwa z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, zwłaszcza jeżeli osoba podejrzana grozi popełnieniem takiego przestępstwa (art. 244 § 1a)
- obawa ponownego popełnienia przestępstwa z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej przy użyciu broni palnej, noża lub innego niebezpiecznego przedmiotu, zwłaszcza jeżeli osoba podejrzana grozi popełnieniem takiego przestępstwa (art. 244 § 1b)

Ponowne zatrzymanie osoby podejrzanej na podstawie tych samych faktów i dowodów jest niedopuszczalne (art. 248 § 3)

Czas trwania

Maksymalny czas trwania zatrzymania wynika przede wszystkim z Konstytucji – art. 41 ust. 3 – i wynosi 48 godzin. Po upływie 48 godzin zatrzymanego należy zwolnić albo przekazać do dyspozycji sądu. Złożenie wniosku np. o tymczasowe aresztowanie wydłuża czas zatrzymania o 24 godziny.

- Maksymalny czas trwania pozbawienia wolności – 72 godziny

Przepis konstytucyjny jest konkretyzowany przez art. 248

- § 1. Zatrzymanego należy natychmiast zwolnić, gdy ustanie przyczyna zatrzymania, a także jeżeli w ciągu 48 godzin od chwili zatrzymania przez uprawniony organ nie zostanie on przekazany do dyspozycji sądu wraz z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania; należy go także zwolnić na polecenie sądu lub prokuratora.
- § 2. Zatrzymanego należy zwolnić, jeżeli w ciągu 24 godzin od przekazania go do dyspozycji sądu nie doręczono mu postanowienia o zastosowaniu wobec niego tymczasowego aresztowania.

48 godzin to nieprzekraczalna granica. Jeżeli wcześniej odpadną przesłanki pozwalające na stosowanie zatrzymania (np. zostanie ustalona tożsamość osoby podejrzanej lub okaże się, że nie zostały spełnione warunki do rozpoznania sprawy w trybie przyspieszonym) zatrzymanego należy **natychmiast** zwolnić.

Unormowania art. 248 § 1 i 2 nie oznaczają, że zatrzymanie może w każdym wypadku trwać 72 godziny. Z tych przepisów wynika, że organy pozasądowe mogą stosować zatrzymanie w wymiarze **tylko do 48 godzin**, a **sąd tylko przez 24 godziny**. Jeżeli Policja stosowała zatrzymanie przez 40 godzin, to sąd nie może wykorzystać tych pozostałych 8 godzin i musi rozstrzygnąć w przedmiocie stosowania środka zapobiegawczego w ciągu 24 godzin od chwili przekazania mu zatrzymanego do dyspozycji albo go zwolnić.

Zatrzymanie prokuratorskie – art. 247 k.p.k.

- § 1. Prokurator może zarządzić zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie osoby podejrzanej albo podejrzanego, jeżeli zachodzi **uzasadniona obawa**, że:
 1. **nie stawiają się na wezwanie w celu przeprowadzenia z ich udziałem czynności**, o których mowa w art. 313 § 1 lub art. 314, albo badań lub czynności, o których mowa w art. 74 § 2 lub 3,
 2. **mogą w inny bezprawny sposób utrudniać postępowanie.**
- § 2. Zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie, o którym mowa w § 1, może także nastąpić, gdy zachodzi potrzeba **niezwłocznego zastosowania środka zapobiegawczego**.
- § 3. W związku z zatrzymaniem **można też zarządzić przeszukanie**. Przepisy art. 220-222 i art. 224 stosuje się odpowiednio.
- § 4. Niezwłocznie po doprowadzeniu przeprowadza się z udziałem zatrzymanego czynności wskazane w § 1, a po ich dokonaniu należy zwolnić go, o ile nie zachodzi potrzeba stosowania środka zapobiegawczego.
- § 5. Rozstrzygając w przedmiocie środka zapobiegawczego, prokurator niezwłocznie zwalnia zatrzymanego albo występuje do sądu z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania.
- § 6. Do zatrzymania, o którym mowa w § 1, stosuje się odpowiednio art. 246 (zażalenie)
- § 7. Zarządzenia, o których mowa w § 1, wykonuje Policja lub inne organy, o których mowa w art. 312, w zakresie swych właściwości, jeżeli ustawa uprawnia je do zatrzymywania osoby. Zarządzenia dotyczące zatrzymania i przymusowego doprowadzenia żołnierza w czynnej służbie wojskowej wykonują właściwe organy wojskowe.

Zażalenie na zatrzymanie

- § 1. Zatrzymanemu przysługuje zażalenie do sądu. W zażaleniu zatrzymany może się domagać zbadania **zasadności, legalności oraz prawidłowości** jego zatrzymania.
- § 2. Zażalenie przekazuje się niezwłocznie **sądowi rejonowemu miejsca zatrzymania lub prowadzenia postępowania**, który również niezwłocznie je rozpoznaje.
- § 3. W razie uznania bezzasadności lub nielegalności zatrzymania sąd zarządza natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego.
- § 4. W wypadku stwierdzenia bezzasadności, nielegalności lub nieprawidłowości zatrzymania sąd zawiadamia o tym prokuratora i organ przełożony nad organem, który dokonał zatrzymania.
- § 5. W razie zbiegu zażaleń na zatrzymanie i tymczasowe aresztowanie można rozpoznać je łącznie.

- Zażalenie – **do sądu rejonowego miejsca zatrzymania lub prowadzenia postępowania** w terminie 7 dni od dnia zatrzymania za pośrednictwem organu, który dokonał zatrzymania lub bezpośrednio do sądu jeżeli zatrzymany nie jest już pozbawiony wolności.
- Sąd ocenia, czy zatrzymanie było:
 1. **Legalne** - zgodne z obowiązującym prawem; np. czy zostało dokonane względem osoby, którą w ogóle można zatrzymać albo czy zostały spełnione przesłanki zatrzymania
 - legalność pozbawienia wolności należy widzieć możliwie szeroko, zgodnie z zasadami interpretowania konstytucyjnych określeń. Badaniu sądu podlega więc kwestia istnienia podstaw zatrzymania, ocena, na ile w zaistniałych okolicznościach zatrzymanie było dopuszczalne, prawidłowość zastosowanej procedury, potrzeba dalszego przebywania w stanie zatrzymania.
 - Wyrok TK z dnia 6 grudnia 2004 r., SK 29/04
 2. **Prawidłowe** - ocena sposobu wykonania zatrzymania; np. czy osoba zatrzymana została pouczona o swoich prawach
 3. **Zasadne** - ocena zasadności dokonania tej czynności, przy uwzględnieniu okoliczności faktycznych konkretnej sprawy i zasady proporcjonalności.

Przekazanie zażalenia i jego rozpoznanie musi nastąpić niezwłocznie. Sąd rozpoznaje zażalenie na posiedzeniu w składzie 1 sędziego. W posiedzeniu ma prawo wziąć udział zatrzymany (art. 464 § 1).

Kogo nie można zatrzymać?

- Zatrzymania nie stosuje się do osób korzystających z immunitetu dyplomatycznego (zakaz bezwzględny) i w razie spełnienia określonych wymogów ustawowych (zakaz względny) m.in. wobec:
 1. posłów, senatorów (bez zgody Sejmu lub Senatu - art. 105 ust. 5 i art. 108 Konstytucji),
 2. sędziów wszystkich sądów (bez zezwolenia właściwego sądu dyscyplinarnego)
 3. sędziów Trybunału Stanu (bez zgody Trybunału - art. 16 ust. 1 ustawy o Trybunale Stanu),
 4. sędziów Trybunału Konstytucyjnego (bez zgody Trybunału - art. 17 ust. 1 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym),
 5. prokuratorów (bez zgody przełożonego - art. 54 ust. 1 i 2 ustawy o prokuraturze),
 6. Rzecznika Praw Obywatelskich (bez zgody Sejmu - art. 6 ust. 2 ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich)
 7. Prezesa Najwyższej Izby Kontroli (bez zgody Sejmu - art. 18 ustawy o Najwyższej Izbie Kontroli)

ŚRODKI ZAPOBIEGAWCZE

Katalog środków zapobiegawczych

Izolacyjne

- Tymczasowe aresztowanie

Nieizolacyjne

- poręczenie majątkowe
- poręczenie społeczne
- poręczenie osoby godnej zaufania
- dozór policji
- dozór warunkowy policji
- nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym
- zawieszenie w wykonywaniu czynności służbowych lub wykonywaniu zawodu lub ubiegania się o zamówienia publiczne
- zakaz opuszczania kraju

Pojęcie środków zapobiegawczych

- Środki zapobiegawcze to rodzaj środków przymusu, których zasadniczym zadaniem jest zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania. „Zabezpieczają” proces karny przed **zdarzeniami, do których jeszcze nie doszło** np. przed bezprawnym utrudnianiem postępowania przez oskarżonego.
- Prawidłowość stosowania środków zapobiegawczych zależy od spełnienia następujących reguł:
 1. Wyłącznie ustawowej regulacji stosowania środków zapobiegawczych
 2. Niezbędność stosowania środka zapobiegawczego
 3. Reguła minimalizacji dolegliwości wynikającej z zastosowania określonego środka
 4. Zakaz naruszania czci oraz niedopuszczalność poniżającego traktowania w toku stosowania środków zapobiegawczych
 5. Dyrektywy adaptacji środka zapobiegawczego do sytuacji procesowej

Należy pamiętać, że środki zapobiegawcze stosuje się **wyłącznie** względem podejrzanego lub oskarżonego!

Cele stosowania środków zapobiegawczych

- Stosowanie wyłącznie w realizacji dwóch celów (art. 249 § 1)
- 1. zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania (cel zasadniczy)
- 2. zapobieżenie popełnieniu przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa (cel akcesoryjny)
- Niedopuszczalne stosowanie środków zapobiegawczych celem ułatwienia pracy organom procesowym, jako formę kary za nieprzyznanie się do winy przez oskarżonego, czy tzw. areszt wydobywczy – czyli skłonienie oskarżonego do złożenia wyjaśnień poprzez zastosowanie tymczasowego aresztowania

Funkcje środków zapobiegawczych

Procesowe (zasadnicza)

Funkcja prewencyjna – wynika wprost z art. 249 § 1 k.p.k. Środki zapobiegawcze chronią postępowanie karne przed jego bezprawnym utrudnianiem.

Funkcja zabezpieczająca - Środki zapobiegawcze można stosować **w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania.** Zabezpieczenie to polega na uniemożliwieniu oskarżonemu ucieczki i pozbawieniu go (lub co najmniej utrudnieniu) naruszenia prawidłowego toku procesu.

Funkcje stosowania środków zapobiegawczych

Pozaprocesowe (akcesoryjne)

- **Funkcja ochronna** - zapobieżenie popełnienia nowego, ciężkiego przestępstwa przez oskarżonego (art. 249 §1) . Prof. Waltoś wyróżnia dwie sytuacje:
 - oskarżonemu zarzuca się przestępstwo x a ponadto zachodzi obawa, że w razie pozostawania na wolności popełni przestępstwo y; aresztuje się go z powodu obawy, że popełni przestępstwo y (tymczasowe aresztowanie względnie predelikualne)
 - oskarżonemu nie zarzuca się popełnienia przestępstwa x, ale zachodzi obawa, że w razie dalszego pozostawania na wolności popełni przestępstwo y; aresztuje się go z powodu obawy, że popełni przestępstwo (tymczasowe aresztowanie bezwzględnie predelikualne).

Funkcja represyjna – ***bardzo kontrowersyjne zagadnienie; czy środki zapobiegawcze mogą stać się antycypacją kary?***

Funkcje Środków zapobiegawczych

- Środki zapobiegawcze, a zwłaszcza tymczasowe aresztowanie, nie mogą spełniać takich samych funkcji jak kara.
 - **Postanowienie SA w Katowicach, 9 lipca 2008 r., II Akz 480/08**
- *Tymczasowe aresztowanie ma na celu prawidłowe zabezpieczenie toku postępowania na czas gromadzenia istotnych dowodów w sprawie i nie może spełniać funkcji kary. Nawet najbardziej dowodowo skomplikowana sprawa, szczególnie o charakterze gospodarczym czy majątkowym, nie może wydłużać go do nie akceptowanych rozmiarów.*
- por. również: wyrok TK z 7.10.2008 r., P 30/07

Stosowanie środków zapobiegawczych

- Wyróżnia się dwie przesłanki stosowania środków zapobiegawczych:
 1. ogólna – art. 249 § 1
 2. szczególne – art. 258

Aby w konkretnej sytuacji można było stosować środki zapobiegawcze, konieczne jest zaistnienie przesłanki ogólnej i co najmniej jednej przesłanki szczególnej.

- Przesłanki stosowania środków zapobiegawczych można podzielić na pozytywne i negatywne.
- **Przesłanki negatywne** to brak dowodów wskazujących na istnienie przesłanek ogólnej lub szczególnej. Np. brak dowodów pozwalających na przyjęcie, że istnieje duże prawdopodobieństwo popełnienia czynu przez oskarżonego lub brak dowodów wskazujących na obawę ucieczki lub ukrycia się oskarżonego.

Stosowanie środków zapobiegawczych

- Art. 249 § 1 to tzw. ogólna podstawa stosowania środków zapobiegawczych. Przepis ten stanowi, że środki zapobiegawcze można stosować:
 1. W celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania
 2. Wyjątkowo w celu zapobiegnięcia popełnieniu przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa

Cel w postaci zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania karnego można osiągnąć nie tylko poprzez stosowanie izolacyjnego środka zapobiegawczego, ale w zależności od realiów konkretnej sprawy – także nie izolacyjnego. Zastosowany środek musi być odpowiedni, aby uniemożliwić zakłócenie przebiegu postępowania karnego, ale obawa tego zakłócenia musi być realna (wynikająca z materiału dowodowego), a nie tylko hipotetyczna. Jeżeli środek zapobiegawczy stosuje się w celu zapobiegnięcia popełnieniu przez oskarżonego nowego ciężkiego przestępstwa, okoliczność ta musi być odpowiednio prawdopodobna, a nie tylko zakładana przez organy ścigania.

ŚRODKI ZAPOBIEGAWCZE MOŻNA STOSOWAĆ TYLKO WTEDY, GDY ZEBRANE DOWODY WSKAZUJĄ NA DUŻE PRAWDOPODOBIENSTWO, ŻE OSKARŻONY POPEŁNIŁ PRZESTĘPSTWO!

Stosowanie środków zapobiegawczych cd.

- Aby można było stosować środki zapobiegawcze konieczne jest istnienie **odpowiedniej podstawy dowodowej**, tzn. zebrane w sprawie dowody muszą wskazywać na „**duże prawdopodobieństwo**”, że oskarżony popełnił przestępstwo. Muszą to być takie **dane, które stwarzają stan uprawdopodobnienia zbliżony do pewności** ("duże prawdopodobieństwo") **odnośnie do sprawstwa i winy danej osoby**.
 - **Podstawa dowodowa stosowania tymczasowego aresztowania –**
 - **por. art. 156 § 5a, 249a i 250 § 2b**
- Przy stosowaniu środka zapobiegawczego nie chodzi jednak o merytoryczną ocenę poszczególnych zgromadzonych w sprawie dowodów, ale jedynie o rozważenie, czy dowody te stwarzają stan prawdopodobieństwa, o jakim mowa w art. 249 § 1. Sąd nie ustala, czy podejrzany dopuścił się zarzucanego mu czynu, ani nie bada, czy są ku temu "niezbite" dowody, ale jedynie ocenia czy istnieje wymagane prawdopodobieństwo popełnienia przez niego czynu.
- **Środki zapobiegawcze można stosować wyłącznie względem podejrzanego lub oskarżonego**. Konieczne jest co najmniej wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów (art. 313)
- Zgodnie z art. 249 § 4 środki zapobiegawcze mogą być stosowane aż do chwili rozpoczęcia wykonania kary, przy czym tymczasowe aresztowanie tylko w razie orzeczenia kary pozbawienia wolności.

Dyrektywy Stosowania środków zapobiegawczych

- Dyrektywy stosowania środków zapobiegawczych – normy gwarancyjne, które muszą być uwzględnione podczas orzekania o stosowaniu środków zapobiegawczych.
- Wyraz respektowania konstytucyjnej proporcjonalności.

adaptacji
(253 § 1)

adekwatności

minimalizacji
(257 § 1)

Dyrektywy stosowania środków zapobiegawczych

- **Dyrektywa adaptacji** środka zapobiegawczego do sytuacji procesowej oskarżonego
- - nakaz dokonywania permanentnej oceny potrzeby stosowania środków zapobiegawczych przez organ prowadzący postępowanie
 - sąd lub prokurator
- - obowiązek uchylenia środka zapobiegawczego (lub zmiany na łagodniejszy) jeżeli odpadną przyczyny jego stosowania
 - np. zmiana tymczasowego aresztowania na poręczenie majątkowe lub dozór policji

Dyrektywy stosowania środków zapobiegawczych

- **Dyrektywa minimalizacji dolegliwości**
- - konieczność badania, czy dla zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania wystarczające jest stosowanie mniej dolegliwego środka zapobiegawczego
- - najczęściej wiąże się ją z tymczasowym aresztowaniem, ale ma zastosowanie także do nieizolacyjnych środków zapobiegawczych
 - np. zmiana obowiązków przy dozorze Policji na mniej uciążliwe dla oskarżonego

Dyrektywy stosowania środków zapobiegawczych

- **Dyrektywa adekwatności (proporcjonalności)**
- - stosując środki zapobiegawcze należy uwzględnić charakter i stopień nasilenia obaw bezprawnego utrudniania postępowania przez oskarżonego oraz możliwości bezprawnego wpływu oskarżonego na tok postępowania z perspektywy stadium postępowania
 - np. obawy bezprawnego utrudniania postępowania w postaci obawy matactwa będą bardziej uzasadnione na początkowym etapie procesu (w postępowaniu przygotowawczym) niż tuż przed rozprawą apelacyjną, kiedy sąd kontroluje prawidłowość wymiaru kary w związku z zarzutem podniesionym przez skarżącego
 - z upływem czasu maleje ryzyko bezprawnego utrudniania postępowania
- Środek zapobiegawczy będzie adekwatny jeżeli:
 - jego stosowanie jest celowe (por. art. 249 § 1)
 - konieczne dla zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania
 - proporcjonalny (tj. zabezpiecza prawidłowy tok postępowania w odpowiednim stopniu w stosunku do zagrożeń)

Stosowanie środków zapobiegawczych – wymogi formalne

- **1. Wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów**
 - Art. 249 § 2 – w postępowaniu przygotowawczym środki zapobiegawcze można stosować **względem osoby, wobec której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów**.
 - Nie można stosować środków zapobiegawczych wyłącznie po ustnym przedstawieniu zarzutów
 - Jeżeli podejrzany ukrywa się i nie można ogłosić mu postanowienia o przedstawieniu zarzutów oraz przesłuchać go, wystarczające jest samo sporządzenie postanowienia o przedstawieniu zarzutów co w konsekwencji stwarza możliwość wydania postanowienia o tymczasowym aresztowaniu, jako warunku niezbędnego dla wystawienia listu gończego
- **2. Przesłuchanie podejrzanego**
 - Art. 249 § 3 – przed zastosowaniem środka zapobiegawczego **sąd albo prokurator stosujący środek przesłuchuje oskarżonego**, chyba że jest to niemożliwe z powodu jego ukrywania się lub nieobecności w kraju. Jeżeli sąd przesłuchuje oskarżonego o terminie przesłuchania zawiadamia się prokuratora
 - Ciekawe rozwiązanie – w przesłuchaniu może wziąć udział obrońca oskarżonego, ale o terminie przesłuchania nie trzeba go zawiadomić, chyba że oskarżony o to wnosi a obecność obrońcy nie utrudni przeprowadzenia czynności.
- **3. Doręczenie postanowienia**
 - Po przesłuchaniu podejrzanego i ogłoszeniu przez sąd postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania sąd doręcza podejrzanemu, za pokwitowaniem, odpis tego postanowienia, ze wskazaniem daty i godziny doręczenia, wraz z pouczeniem o terminie i sposobie zaskarżenia oraz o prawach i obowiązkach osoby tymczasowo aresztowanej stosownie do art. 263 § 8. W razie odmowy złożenia podpisu lub przeszkody w jego złożeniu należy uczynić o tym stosowną wzmiankę na postanowieniu. Odpis postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania wraz z nakazem przyjęcia należy doręczyć funkcjonariuszom konwojującym zatrzymanego, z poleceniem doprowadzenia go do aresztu śledczego. W nakazie przyjęcia sąd zaznacza, że aresztowany pozostaje do dyspozycji prokuratora prowadzącego lub nadzorującego postępowanie przygotowawcze.
- **4. Udział obrońcy w posiedzeniu w przedmiocie przedłużenia tymczasowego aresztowania**
 - Prokurator i obrońca mają prawo wziąć udział w posiedzeniu sądu dotyczącym **przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania** oraz rozpoznania **zażalenia na zastosowanie lub przedłużenie tego środka zapobiegawczego**. Na żądanie oskarżonego, który nie ma obrońcy, wyznacza się do tej czynności obrońcę z urzędu. Zarządzenie może wydać także referendarz sądowy. Niestawiennictwo obrońcy lub prokuratora należycie zawiadomionych o terminie nie tamuje rozpoznania sprawy (art. 249 § 5)

Udział obrońcy w przesłuchaniu podejrzanego/oskarżonego przed wydaniem postanowienia o zastosowaniu środka zapobiegawczego

Postanowienie SA w Krakowie z dnia 21 czerwca 2000 r., II AKz 123/00

- Gdy obrońca oferujący obok adresu pocztowego także adres telefoniczny (numer swego telefonu) nie odbiera rozmowy telefonicznej w godzinach urzędowania, a wyłącza urządzenie nagrywające rozmowy (lub go nie posiada), można wtedy uznać, że uniemożliwia zawiadomienie go tą drogą, podjęte w sprawie nie cierpiące zwłoki, a to o terminie posiedzenia co do stosowania aresztowania, wyznaczonego wskutek jego zażalenia.

Postanowienie SA w Krakowie z dnia 20 stycznia 1999 r., III AKz 13/99

- Zawiadomienie obrońcy o miejscu i terminie posiedzenia sądu w sprawie dotyczącej tymczasowego aresztowania może być dokonane również telefonicznie i będzie skuteczne, gdy osoba upoważniona przyjmie wiadomość bądź utrwali się ją na odpowiednim urządzeniu nagrywającym, tzw. automatycznej sekretarce. Sprawy o aresztowanie należą do nie cierpiących zwłoki (art. 137 k.p.k.), a praktyka dokonywania doręczeń pisemnych i zwracania sądom dowodów dokonania doręczenia świadczy o zawodności tej formy doręczeń, być może i nadużyciach dla osiągnięcia upływu terminów, skutkującego koniecznością uchylecia aresztowania. Organizacja obiegu wiadomości w obrębie biura osoby zawiadamianej o czynnościach procesowych należy do tej osoby, a organy procesowe ani nie powinny, ani nie mogą w to ingerować. Adres dla doręczeń pisemnych, numer telefonu czy adres elektroniczny dla zawiadomień w tych formach są ofertą dla sądu, by korzystał z każdej z tych form przekazywania wiadomości.

Postanowienie SA w Warszawie z dnia 29 maja 2001 r., II AKz 350/01

1. Za wypadek nie cierpiący zwłoki w rozumieniu art. 137 k.p.k. nie można uznać sytuacji wynikającej z błędnego zaplanowania terminu posiedzenia, czy z zaniedbania sądu.
2. Jeżeli postanowienie o przedłużeniu stosowania tymczasowego aresztowania zapadło z obrazą art. 249 § 5 k.p.k., lecz w dacie rozpoznawania zażalenia, podstawą pozbawienia wolności podejrzanego jest już inna decyzja procesowa, to sąd odwoławczy rozpoznając to zażalenie nie może wprowadzić uchyleć tymczasowego aresztowania, ale powinien stwierdzić w części dyspozytywnej postanowienia, iż zaskarżone postanowienie zapadło z obrazą art. 249 § 5 k.p.k.

Organy, które stosują środki zapobiegawcze

- **Sąd** a w postępowaniu przygotowawczym także **prokurator**.
- Tymczasowe aresztowanie może nastąpić **tylko na mocy postanowienia sądu** (art. 250 §). W postępowaniu przygotowawczym, prokurator składa wniosek do odpowiedniego sądu.
- Także jeżeli zastosowano środek zapobiegawczy w postaci nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym (art. 275a) **o jego przedłużeniu na okres dłuższy niż 3 miesiące decyduje sąd właściwy do rozpoznania sprawy na wniosek prokuratora** (art. 275a § 4)
- Prokurator w postępowaniu przygotowawczym może podejmować decyzję o zastosowaniu wszystkich nieizolacyjnych środków zapobiegawczych. Ponadto, zgodnie z art. 253 § 2 zastosowany przez sąd środek zapobiegawczy może być w postępowaniu przygotowawczym uchylony lub zmieniony na łagodniejszy również przez prokuratora. Np. prokurator może zmieć tymczasowe aresztowanie na dozór Policji, jeżeli uzna, że jest to wystarczające dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania.
 - Uprawnienia do stosowania środków zapobiegawczych czy te z art. 253 § 2 nie przysługują prokuratorowi – co oczywiste – w postępowaniu sądowym!

Czas stosowania środków zapobiegawczych

- Czas stosowania środków zapobiegawczych jest limitowany

1. celem ich stosowania.

- art. 249 § 1 – jeżeli istnieją obawy bezprawnego utrudniania postępowania lub popełnienia przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa.

2. przesłankami stosowania

- art. 253 § 1 – środek zapobiegawczy należy uchylić lub zmienić, jeżeli ustaną przyczyny dla których został on zastosowany lub powstaną przyczyny uzasadniające jego uchylenie lub zmianę.

3. dyrektywami stosowania środków zapobiegawczych

4. Ustawowym ograniczeniem stosowania środków zapobiegawczych

- Ustawowo określone terminy stosowania tymczasowego aresztowania - art. **263**. Ważne: ze względu na treść art. 263 § 4 czas trwania tymczasowego aresztowania nie jest precyzyjnie określony
- **art. 275a § 4** – nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym
- Nieizolacyjne środki zapobiegawcze stosowane bezterminowo. Prokurator wydając postanowienie o zastosowaniu np. dozoru Policji nie określa czasu stosowania tego środka zapobiegawczego. Por. jednak art. 339 § 3 pkt 6 – prezes sądu, po wpłynięciu aktu oskarżenia kieruje sprawę na posiedzenie, jeżeli zachodzi potrzeba wydania postanowienia w przedmiocie tymczasowego aresztowania lub innego środka przymusu

Wniosek o zmianę lub uchylenie środka zapobiegawczego

- W postępowaniu przygotowawczym wniosek o uchylenie środka zapobiegawczego – izolacyjnego i nie izolacyjnego – jest zawsze rozpatrywany przez prokuratora, natomiast po wniesieniu aktu oskarżenia – przez sąd, przed którym sprawa się toczy. Sąd lub prokurator wydają **postanowienie** w przedmiocie wniosku o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego. Na postanowienie to, co to zasady przysługuje zażalenie.
- Przepis art. 254 § 2 ogranicza możliwość zaskarżenia postanowienia w przedmiocie wniosku o zmianę lub uchylenie środka zapobiegawczego. Na postanowienie zażalenie przysługuje tylko wtedy, gdy wniosek został złożony po upływie co najmniej 3 miesięcy od dnia wydania postanowienia w przedmiocie zastosowania danego środka zapobiegawczego.
- Zażalenie na postanowienie sądu rozpoznaje ten sam sąd w składzie trzech sędziów, natomiast zażalenie na postanowienie wydane przez prokuratora będzie rozstrzygał sąd rejonowy, w którego okręgu prowadzi się postępowanie (art. 252 § 2).

Tymczasowe aresztowanie

Tymczasowe aresztowanie – pojęcie

Tymczasowe aresztowanie to **prowizoryczne pozbawienie wolności oskarżonego, celem zabezpieczenia warunków prawidłowego toku postępowania**. Może nastąpić gdy – zgodnie z art. 249 § 1 k.p.k. zachodzi duże prawdopodobieństwo popełnienia przez niego czynu zabronionego. Oprócz przesłanki ogólnej, muszą zostać spełnione dodatkowe warunki:

1. **zachodzi uzasadniona obawa ucieczki lub ukrywania się oskarżonego, zwłaszcza wtedy, gdy nie można ustalić jego tożsamości albo nie ma on w kraju stałego miejsca pobytu**;
2. zachodzi uzasadniona obawa, że oskarżony będzie nakłaniał do składania fałszywych zeznań lub wyjaśnień albo w inny bezprawny sposób utrudniał postępowanie karne – **obawa mactwa**
3. oskarżonemu zarzucono popełnienie zbrodni lub występku zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 8 lat, albo którego sąd pierwszej instancji skazał na karę pozbawienia wolności nie niższą niż 3 lata;
4. wyjątkowo, można stosować tymczasowe aresztowanie, gdy zachodzi **uzasadniona obawa, że oskarżony, któremu zarzucono popełnienie zbrodni lub umyślnego występku popełni przestępstwo przeciwko życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu powszechnemu, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa groził** tzw. areszt prewencyjny

art. 258 § 2

- Domniemanie bezprawnego utrudniania postępowania wynikające z surowości kary grożącej oskarżonemu.
- Problem – czy jest to samoistna przesłanka stosowania tymczasowego aresztowania
 - **Uchwała SN (7) z dnia 19 stycznia 2012 r., I KZP 18/11**
- Podstawy stosowania tymczasowego aresztowania, określone w art. 258 § 2 k.p.k., przy spełnieniu przesłanek wskazanych w art. 249 § 1 i art. 257 § 1 k.p.k. i przy braku przesłanek negatywnych określonych w art. 259 § 1 i 2 k.p.k., stanowią **samodzielne przesłanki szczególne stosowania tego środka zapobiegawczego**
 - Por. głosę krytyczną prof. Skorupki: OSP 2012, nr 7 – 8.

Art. 258 § 2

1.07.2015 – 14.04.2016

- Wobec oskarżonego, któremu zarzucono popełnienie zbrodni lub występku zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 8 lat, albo którego sąd pierwszej instancji skazał na karę pozbawienia wolności wyższą niż 3 lata, obawy utrudniania prawidłowego toku postępowania, o których mowa w § 1, uzasadniające stosowanie środka zapobiegawczego, mogą wynikać **także** z surowości grożącej oskarżonemu kary.

do 30.06.2015 i od 15.04.2016

- Jeżeli oskarżonemu zarzuca się popełnienie zbrodni lub występku zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 8 lat, albo gdy sąd pierwszej instancji skazał go na karę pozbawienia wolności nie niższą niż 3 lata, potrzeba zastosowania tymczasowego aresztowania w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania może być uzasadniona grożącą oskarżonemu surową karą.

Wyrok SA w Krakowie z 5.05.2016 r. II

AKz 151/16

- Aktualne brzmienie art. 258 § 2 k.p.k. stanowi powrót do brzmienia tego przepisu sprzed wejścia w życie ustawy nowelizującej z 2013 r.
- W ocenie Sądu Apelacyjnego w niniejszym składzie przywrócenie ustawą nowelizującą z 2016 r. brzmienia art. 258 § 2 k.p.k. sprzed dnia wejścia w życie ustawy nowelizującej z 2013 r., tj. sprzed 1 lipca 2015 r., nie uprawnia do samodzielnego powoływania art. 258 § 2 k.p.k. jako podstawy stosowania/przedłużania tymczasowego aresztowania.
- Należy tu zważyć na dwie okoliczności.
- Po pierwsze, ustawa nowelizująca z 2016 r., przywracając poprzednie brzmienie art. 258 § 2 k.p.k., nie zmieniła art. 258 § 4 k.p.k.
- Po wtóre, rozważając tę kwestię sąd orzekający w przedmiocie stosowania tymczasowego aresztowania jest zobligowany do stosowania tu interpretacji w zgodzie z aktami prawnym nadrzędnymi wobec uregulowań rangi ustawowej. Chodzi tu o interpretację zgodną z Konstytucją oraz z Europejską Konwencją Praw Człowieka.
- cd. na następnym slajdzie.

- Mając powyższe na uwadze Sąd Apelacyjny przypomina, że posługiwanie się tymczasowym aresztowaniem jako środkiem represji wobec oskarżonego jest niedopuszczalne. Jednoznacznie wskazuje na to zarówno art. 249 § 1 k.p.k., statuujący ogólną podstawę tymczasowego aresztowania, jak i art. 258 k.p.k., wskazujący przesłanki szczególne stosowania/przedłużania tego środka zapobiegawczego. Podkreślenia wymaga, że **uregulowania gwarancyjne, limitujące dopuszczalność sięgania po tymczasowe aresztowanie zawarte są nie tylko na płaszczyźnie ustawowej, ale także w przepisach rangi konstytucyjnej i konwencyjnej**. Na szczególną uwagę zasługuje tu art. 41 Konstytucji, zgodnie z którym: "Każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą. Pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie". W kontekście tej gwarancji konstytucyjnej, w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego podkreśla się, że celem tymczasowego aresztowania nie jest ukaranie sprawcy przestępstwa. Tymczasowe aresztowanie służy realizacji celów, dla których ten środek zastosowano, a w szczególności zabezpieczeniu prawidłowego toku postępowania karnego. Należy więc ściśle odróżniać tę instytucję prawną od kary pozbawienia wolności, co wyklucza możliwość posługiwania się tymczasowym aresztowaniem jako środkiem szybkiej represji (por. także wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z 22 lipca 2008 r., sygn. K 24/07, OTK ZU nr 6/A/2008, poz. 110; z 10 lipca 2008 r., sygn. SK 17/07, OTK ZU nr 5/A/2008, poz. 78 oraz z 7 października 2008 r., sygn. P 30/07 (OTK ZU nr 8/A/2008, poz. 135). Pozbawienie wolności w wypadku tymczasowego aresztowania jest następstwem środka zapobiegawczego zastosowanego wobec osoby podejrzanej, ewentualnie oskarżonej, ale nie skazanej prawomocnym wyrokiem sądowym. Osoba tymczasowo aresztowania korzysta zatem z konstytucyjnej ochrony płynącej z zasady domniemania niewinności (art. 42 ust. 3 Konstytucji). Przypomnienia wymaga tu stanowisko zawarte w Tymczasowej Rezolucji KM/ResDH (2007)75, dotyczącej wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPC), przyjętej przez Komitet Ministrów 6 czerwca 2007 r., w której stwierdzono, że: "utrzymywanie tymczasowego aresztowania jest uzasadnione jedynie wówczas, jeśli zachodzą szczególne wskazania wynikające z wymogu ochrony interesu publicznego, które, pomimo istnienia domniemania niewinności, przeważają nad zasadą poszanowania dla wolności osobistej jednostki" (por. także wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 13 lipca 2009 r., sygn. SK 46/08, OTK ZU nr 7/A/2009, poz. 109).
- Również w orzecznictwie strasburskim wskazano, że przy stosowaniu tymczasowego aresztowania należy uwzględniać dolegliwość realnie grożącej oskarżonemu kary, ale ta okoliczność nie jest wystarczającą przesłanką, która usprawiedliwiłaby stosowanie tego środka zapobiegawczego; niezbędne jest wykazanie konieczności jego stosowania dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania (por. np. wyroki ETPC: w sprawie Łatasiewicz przeciwko Polsce z 23 czerwca 2005 r., skarga nr 44722/98 oraz w sprawie Zirajewski przeciwko Polsce, skarga nr 32501/09).

Cele stosowania i podstawa dowodowa orzeczenia o tymczasowym aresztowaniu

- **Cele stosowania tymczasowego aresztowania** - środki zapobiegawcze można stosować w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania, a wyjątkowo także w celu zapobiegnięcia popełnieniu przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa. **Podstawą ogólną** stosowania tymczasowego aresztowania art. 249 § 1 k.p.k. - jest wykazanie, że zebrane dowody wskazują na duże prawdopodobieństwo, że oskarżony popełnił przestępstwo.
- Podstawę orzeczenia o zastosowaniu albo przedłużeniu tymczasowego aresztowania powinny stanowić jedynie ustalenia poczynione na podstawie dowodów jawnych dla oskarżonego i jego obrońcy. Sąd uwzględnia z urzędu także okoliczności, których prokurator nie ujawnił, po ich ujawnieniu na posiedzeniu, jeżeli są one korzystne dla oskarżonego.
- Stopień prawdopodobieństwa oceniany jest przez organ procesowy w oparciu o materiał dowodowy zgromadzony **w chwili stosowania środka zapobiegawczego**, który to daje podstawę do uznania, że oskarżony popełnił przestępstwo.
Musi to być prawdopodobieństwo graniczące z pewnością.

Funkcje tymczasowego aresztowania

- **zasadnicza (prewencyjna, procesowa)** – wyraźnie ją wymienia art. 249 § 1 KPK, stwierdzając, że środki zapobiegawcze można stosować w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania, zarówno etapu postępowania przygotowawczego, jak i jurysdykcyjnego; również postępowania dowodowego oraz etapu realizowanego w związku z przystąpieniem do wykonania kary. Zabezpieczenie to polega na tym, że:
 - „zabezpiecza” się osobę oskarżonego do dyspozycji organów procesowych, gwarantując jego uczestnictwo w czynnościach, w których jest ono obowiązkowe
 - pozbawia się oskarżonego, bądź utrudnia się mu naruszenie prawidłowego toku procesu, np. poprzez wpływanie na zeznania świadków, ukrywanie lub niszczenie dowodów.
- Zastosowanie tymczasowego aresztowania jako najostrzejszego środka zapobiegawczego, nie obala zasady domniemania niewinności, choć niewątpliwie jest wskazówką, że obalenie jej jest wysoce prawdopodobne. Powołanie się na zasadę domniemania niewinności nie udaremnia stosowania środków zapobiegawczych.
- **akcesoryjna (ochronna, pozaprocesowa)** - polega na zapobieganiu popełnieniu nowego, ciężkiego przestępstwa przez oskarżonego. Kodeks podkreśla, że z tego powodu środki zapobiegawcze wolno stosować jedynie wyjątkowo
- + pamiętać o problemie funkcji represyjnej środków zapobiegawczych

Zasady stosowania tymczasowego aresztowania

1. **subsydiarności** (nazywanej również zasadą proporcjonalności) - zasada ta wynika z art. 257 k.p.k.; według tej zasady, tymczasowego aresztowania nie stosuje się, jeżeli wystarczający jest inny środek zapobiegawczy; stosowanie tymczasowego aresztowania oparte jest za **klauzuli *ultima ratio***. Dodatkowo, zgodnie z art. 257 § 2 sąd, stosując tymczasowe aresztowanie, może zastrzec, że środek ten ulegnie zmianie z chwilą złożenia, nie później niż w wyznaczonym terminie, określonego poręczenia majątkowego; na uzasadniony wniosek oskarżonego lub jego obrońcy sąd może przedłużyć termin złożenia poręczenia - tzw. aresztowanie warunkowe
2. **fakultatywności** – musi wystąpić **przesłanki z art. 249 § 1** (konieczność zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania lub zapobieżenie nowemu, ciężkiemu przestępstwu + duże prawdopodobieństwo, że oskarżony popełnił przestępstwo) oraz **co najmniej jedna z art. 258 § 1 – 3** (obawa ucieczki lub ukrywania się oskarżonego, obawa mactwa, możliwość wymierzenia surowej kary (co najmniej 8 lat pozbawienia wolności) lub zapobieżenie popełnieniu przez oskarżonego, któremu zarzucono zbrodnię lub umyślny występki, nowego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu powszechnemu) a także **nie występuje żadna z przesłanek negatywnych z art. 259**
3. **humanitaryzmu** – art. 259 § 1

Tymczasowe aresztowanie – organ stosujący

- Stosowanie tymczasowego aresztowania należy do wyłącznej kompetencji sądu oraz może nastąpić tylko na mocy jego postanowienia.
- W postępowaniu przygotowawczym, tymczasowe aresztowanie stosuje, na wniosek prokuratora, **sąd rejonowy, w którego okręgu prowadzi się postępowanie, a w wypadkach niecierpiących zwłoki również inny sąd rejonowy**. Prokurator, przesyłając wraz z aktami sprawy wniosek, zarządza jednocześnie doprowadzenie podejrzanego do sądu. Wniosek prokuratora nie jest dla sądu wiążący. **W sytuacji podjęcia decyzji o zastosowaniu tymczasowego aresztowania, sąd rejonowy stosuje tymczasowe aresztowanie bez względu na właściwość rzeczową sądu, przed którym będzie się później toczyć sprawa.**
 - Czyli w postępowaniu przygotowawczym w sprawie o zbrodnię, tymczasowe aresztowanie stosuje się na mocy postanowienia sądu rejonowego
- Po wniesieniu aktu oskarżenia tymczasowe aresztowanie stosuje sąd, przed którym toczy się proces. Prawo do zastosowania tymczasowego aresztowania ma również sąd odwoławczy, na skutek wniesionego zażalenia - art. 252 § 1 KPK.
- Prawo do zastosowania tymczasowego aresztowania będzie miał również Sąd Najwyższy w postępowaniu kasacyjnym oraz w przypadku wznowienia postępowania.

Pozytywne przesłanki stosowania tymczasowego aresztowania

- **Pozytywne materialne (muszą wystąpić łącznie żeby można było stosować tymczasowe aresztowanie)**
 - Ogólne – art. 249 § 1 Środki zapobiegawcze można stosować **w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania, a wyjątkowo także w celu zapobiegnięcia popełnieniu przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa**; można je stosować tylko wtedy, gdy zebrane dowody wskazują **na duże prawdopodobieństwo**, że oskarżony popełni przestępstwo.
 - Szczególne – art. 258 § 1 – 3:
 1. Tymczasowe aresztowanie i pozostałe środki zapobiegawcze można stosować, jeżeli zachodzi:
 - a) uzasadniona **obawa ucieczki lub ukrycia się oskarżonego**, zwłaszcza wtedy, gdy nie można ustalić jego tożsamości albo nie ma on w kraju stałego miejsca pobytu
 - b) uzasadniona obawa, że oskarżony będzie nakłaniał do składania fałszywych zeznań lub wyjaśnień albo w inny bezprawny sposób utrudniał postępowanie karne.
 2. Oskarżonemu **zarzucono popełnienie zbrodni lub występku zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 8 lat, albo którego sąd pierwszej instancji skazał na karę pozbawienia wolności wyższą niż 3 lata**, obawy utrudniania prawidłowego toku postępowania , o których mowa w § 1, uzasadniające stosowanie środka zapobiegawczego, mogą wynikać także z surowości grożącej oskarżonemu kary
 3. Środek zapobiegawczy można wyjątkowo zastosować także wtedy, gdy zachodzi uzasadniona obawa, że oskarżony, któremu zarzucono popełnienie zbrodni lub umyślnego występku, popełni przestępstwo przeciwko życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu powszechnemu, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa groził

Zakazy stosowania tymczasowego aresztowania

I grupa ograniczeń – oparta na zasadzie humanitaryzmu

- jeżeli szczególne względy nie stoją temu na przeszkodzie, należy odstąpić od tymczasowego aresztowania, zwłaszcza gdy pozbawienie oskarżonego wolności:
 - spowodowałoby dla jego życia lub zdrowia poważne niebezpieczeństwo,
 - pociągałoby wyjątkowo ciężkie skutki dla oskarżonego lub jego najbliższej rodziny.
- W sytuacjach, gdy zastosowanie tymczasowego aresztowania jest konieczne, a stan zdrowia oskarżonego tego wymaga, na podstawie art. 260 k.p.k. tymczasowe aresztowanie może być wykonywane tylko w postaci umieszczenia oskarżonego w odpowiednim zakładzie leczniczym.

II grupa ograniczeń –zagrożenie łagodną karą lub przewidywany jest łagodny wymiar kary

- tymczasowego aresztowania nie stosuje się gdy:
 1. na podstawie okoliczności sprawy można przewidywać, że sąd orzeknie w stosunku do oskarżonego karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania lub karę łagodniejszą albo że okres tymczasowego aresztowania przekroczy przewidywany wymiar kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia, (art. 259 § 2)
 2. przestępstwo zagrożone jest karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 1 roku (art. 259 § 3)
- Ograniczenia przewidziane w § 2 i 3 nie mają zastosowania, gdy oskarżony ukrywa się, uparczywie nie stawia się na wezwania lub w inny bezprawny sposób utrudnia postępowanie albo nie można ustalić jego tożsamości. Ograniczenie przewidziane w § 2 nie ma również zastosowania, gdy zachodzi wysokie prawdopodobieństwo orzeczenia środka zabezpieczającego polegającego na umieszczeniu sprawcy w zakładzie zamkniętym.

Obowiązki sądu w przypadku stosowania tymczasowego aresztowania

- Obowiązki sądu w przypadku zastosowania tymczasowego aresztowania - art. 261 i 262 KPK:

1. **obligatoryjnie sąd musi bezzwłocznie zawiadomić:**

- **osobę najbliższą** dla oskarżonego lub osobę przez niego wskazaną, pracodawcę, szkołę lub uczelnię, w stosunku do żołnierza - jego dowódcę, a w przypadku, gdy oskarżonym jest przedsiębiorca lub niebędący pracownikiem członek organu zarządzającego przedsiębiorcy, na jego wniosek - zarządzającego przedsiębiorstwem,
- **sąd opiekuńczy**, jeżeli zachodzi potrzeba zapewnienia opieki nad dziećmi aresztowanego, organ opieki społecznej, jeżeli zachodzi potrzeba roztoczenia opieki nad osobą niedołązną lub chorą, którą aresztowany się opiekował;

2. sąd obowiązany jest przedsięwziąć **czynności niezbędne do ochrony mienia i mieszkania aresztowanego**. O poczynionych wystąpieniach i wydanych zarządzeniach należy powiadomić tymczasowo aresztowanego.

Tymczasowe aresztowanie – czas trwania

- Trzy podstawowe reguły stosowania tymczasowego aresztowania:
 1. każde postanowienie o zastosowaniu tymczasowego aresztowania musi wskazywać czas jego trwania i jego termin końcowy (dokładna data),
 2. po wniesieniu aktu oskarżenia do sądu, a przed upływem uprzednio oznaczonego okresu tymczasowego aresztowania, sąd ma obowiązek rozważenia potrzeby dalszego stosowania tymczasowego aresztowania i wydania stosownej decyzji w tej materii (por. art. 339 § 3 pkt. 6),
 3. niedopuszczalne jest stosowanie tymczasowego aresztowania poza granicami maksymalnych terminów określonych przez kodeks.

Okres tymczasowego aresztowania liczy się od dnia zatrzymania.

Sąd zarządza niezwłoczne zwolnienie aresztowanego, jeżeli nie jest on pozbawiony wolności w innej sprawie następuje w przypadku:

1. uniewinnienia oskarżonego,
 2. umorzenia lub warunkowego umorzenia postępowania, warunkowego zawieszenia wykonania kary,
 3. wymierzenia kary pozbawienia wolności odpowiadającej co najwyżej okresowi tymczasowego aresztowania,
 4. skazania na karę łagodniejszą niż pozbawienie wolności,
 5. odstąpienia od wymierzenia kary.
- W razie skazania oskarżonego tymczasowo aresztowanego na karę inną, sąd, po wysłuchaniu obecnych stron, wydaje postanowienie co do dalszego stosowania aresztu.
 - Jeżeli umorzenie postępowania następuje z powodu niepoczytalności oskarżonego, można utrzymać tymczasowe aresztowanie do czasu rozpoczęcia wykonywania środka zabezpieczającego.

Tymczasowe aresztowanie – czas trwania

- w postępowaniu przygotowawczym **sąd rejonowy miejsca prowadzenia postępowania lub w wypadkach niecierpiących zwłoki inny sąd rejonowy** może zastosować tymczasowe aresztowanie na okres nie dłuższy niż 3 miesiące - art. 263 § 1 k.p.k.,
- w przypadku zastosowania tymczasowego aresztowania na okres krótszy, sąd ten jest uprawniony do przedłużenia czasu trwania tymczasowego aresztowania na kolejne okresy w granicach 3 miesięcy
- **Przedłużenie okresu stosowania tymczasowego aresztowania:**
 - łączny okres stosowania tymczasowego aresztowania do chwili wydania pierwszego wyroku przez sąd I instancji nie może przekroczyć 2 lat - art. 263 § 3 k.p.k.,
 - w toku **postępowania przygotowawczego** uprawnienie do przedłużania tymczasowego aresztowania na okres, który **łącznie nie może przekroczyć 12 miesięcy**, przysługuje, na wniosek prokuratora, **sądowi właściwemu do rozpoznania sprawy** - art. 263 § 2 k.p.k.,
- w sytuacji gdy oskarżony jest skazany w innej sprawie i odbywa karę pozbawienia wolności w zakładzie penitencjarnym i równolegle zastosowane jest tymczasowe aresztowanie, to na poczet 12 miesięcy w postępowaniu przygotowawczym oraz na poczet 2 lat w postępowaniu sądowym zalicza się okres odbywania przez tymczasowo aresztowanego kary pozbawienia wolności - art. 263 § 3a k.p.k.,
- jeżeli zachodzi potrzeba stosowania tymczasowego aresztowania **po wydaniu pierwszego wyroku przez sąd pierwszej instancji, każdorazowe jego przedłużenie może następować na okres nie dłuższy niż 6 miesięcy** art. 263 § 7 k.p.k.

Tymczasowe aresztowanie – czas trwania

- **Przedłużenie czasu trwania tymczasowego aresztowania ponad okresy wskazane w art. 263 § 2 i 3 k.p.k. (uregulowane w art. 263 § 4 KPK):**
 1. decyzję o przedłużeniu czasu tymczasowego aresztowania może podjąć **wyłącznie sąd apelacyjny**, w okręgu którego prowadzi się postępowanie,
 2. przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania może nastąpić na czas oznaczony: w postępowaniu przygotowawczym - przekraczający 12 miesięcy, w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji - przekraczający 2 lata,
 3. Przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania, o którym mowa w § 4, nie stosuje się w odniesieniu do terminu określonego w § 2 (12 miesięcy), gdy kara realnie grożąca oskarżonemu za zarzucane mu przestępstwo nie przekroczy 3 lat pozbawienia wolności, a w stosunku do terminu wskazanego w § 3 (2 lata), gdy nie przekroczy ona 5 lat pozbawienia wolności, chyba że konieczność takiego przedłużenia jest spowodowana celowym przewlekaniem postępowania przez oskarżonego.”
- Sąd apelacyjny może przedłużyć stosowanie tymczasowego aresztowania:
 1. na wniosek sądu, przed którym sprawa się toczy,
 2. w postępowaniu przygotowawczym na wniosek właściwego prokuratora bezpośrednio przełożonego wobec prokuratora prowadzącego lub nadzorującego śledztwo,
- Podstawy przedłużenia stanowią obecnie zamknięty katalog i są to:
 1. zawieszenie postępowania karnego,
 2. czynności zmierzającego do ustalenia lub potwierdzenia tożsamości oskarżonego,
 3. wykonywanie czynności dowodowych w sprawie o szczególnej zawistości lub poza granicami kraju,
 4. celowe przewlekanie postępowania przez oskarżonego.
- Z wnioskiem o przedłużenie okresu tymczasowego aresztowania należy wystąpić, z jednoczesnym przestaniem właściwemu sądowi akt sprawy, nie później niż 14 dni przed upływem dotychczas określonego terminu stosowania tego środka - art. 263 § 6 k.p.k.,

Na postanowienie sądu apelacyjnego w przedmiocie przedłużenia tymczasowego aresztowania, przysługuje zażalenie do sądu apelacyjnego orzekającego w składzie trzech sędziów, w ramach tzw. instancji poziomej - art. 263 § 5 k.p.k.,

Posiedzenie aresztowe

- Postępowanie w przedmiocie zastosowania/przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania musi odpowiadać standardom ukształtowanym na gruncie art. 6 EKPC. Fundamentalne znaczenie ma zasada równości broni i jawność wewnętrzna, zwłaszcza dostęp do dowodów stanowiących podstawę orzekania o tymczasowym aresztowaniu.
- Równość broni – żadna ze stron nie może być w pozycji znacząco gorszej w porównaniu ze stroną przeciwną.
- art. 249a
 - § 1. Podstawę orzeczenia o zastosowaniu lub przedłużeniu tymczasowego aresztowania mogą stanowić ustalenia poczynione na podstawie:
 - 1) dowodów jawnych dla oskarżonego i jego obrońcy,
 - 2) dowodów z zeznań świadków, o których mowa w art. 250 § 2b.
 - § 2. Sąd, uprzedzając o tym prokuratora, uwzględnia z urzędu także okoliczności, których prokurator nie ujawnił, po ich ujawnieniu na posiedzeniu, jeżeli są one korzystne dla oskarżonego.
- Problematiczna kwestia odmowy dostępu do dowodów w związku ze stosowaniem tymczasowego aresztowania (por. prezentacja o czynnościach procesowych i dostępie do akt postępowania przygotowawczego) .

Tymczasowe aresztowanie – tryb stosowania

wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów

przesłuchanie podejrzanego przez prokuratora
(art. 249 § 3)

skierowanie wniosku o zastosowanie środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania do właściwego sądu wraz z dowodami na poparcie tego wniosku (art. 250 § 2 i 2a)

Wydanie postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania

posiedzenie sądu w przedmiocie tymczasowego aresztowania – sąd przesłuchuje podejrzanego

Prokurator jednocześnie z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania wydaje zarządzenie o doprowadzeniu podejrzanego do sądu i poucza go o jego prawach i obowiązkach (art. 250 § 3 i 3a)

Wymogi formalne postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania

1. Należy wymienić osobę, zarzucany jej czyn wraz z kwalifikacją prawną oraz podstawę prawną zastosowania środka zapobiegawczego
2. W postanowieniu o zastosowaniu tymczasowego aresztowania należy określić czas jego trwania, a ponadto oznaczyć termin, do którego aresztowanie ma trwać.
3. Uzasadnienie postanowienia o zastosowaniu środka zapobiegawczego powinno zawierać
 - a) przedstawienie dowodów świadczących o popełnieniu przez oskarżonego przestępstwa
 - b) wykazanie okoliczności wskazujących na istnienie zagrożeń dla prawidłowego toku postępowania lub możliwości popełnienia przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa w razie niezastosowania środka zapobiegawczego
 - c) wykazanie podstawy zastosowania i potrzeby zastosowania danego środka.
 - d) wyjaśnienie, dlaczego nie uznano za wystarczające zastosowanie innego środka zapobiegawczego

Tymczasowe aresztowanie – zaskarżalność postanowień

Zażalenie na postanowienie o zastosowaniu tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym

PODMIOT KTÓRY ROZPOZNAJE ZAŻALENIE	Sąd wyższego rzędu nad sądem, który zastosował tymczasowe aresztowanie lub na podstawie art. 426 § 2 inny równorzędny skład sądu odwoławczego
PODMIOTY UPRAWNIONE DO WNIESIENIA ZAŻALENIA	Strony
PRZYMUS ADWOKACKO-RADCOWSKI	Nie
FORUM	Posiedzenie
SKŁAD SĄDU	Trzech sędziów
FORMA ORZECZENIA	Postanowienie
MOŻLIWE ROZSTRZYGNIĘCIA	Utrzymanie w mocy, zmiana, uchylenie postanowienia sądu pierwszej instancji. W wypadku zmiany możliwe jest zastosowanie innego środka zapobiegawczego w miejsce tymczasowego aresztowania

Tymczasowe aresztowanie – zaskarżalność postanowień

- Zażalenie przysługuje na zasadach ogólnych
 - Termin – 7 dni od daty doręczenia postanowienia
 - konsekwencje jego wniesienia i możliwości uwzględnienia przez sąd (art. 462 i 463)
 - tryb rozpoznania art. 464
 - warunki formalne i tryb wnoszenia środka odwoławczego, zagadnienia zakresu kontroli, problem podstaw i rodzajów decyzji podejmowanych przez sąd drugiej instancji – art. 425 – 443
- Jakie postanowienia mogą być przedmiotem zaskarżenia w drodze zażalenia?

Te, które z uwagi na treść rozstrzygnięcia wywierają bezpośredni, w momencie jego wydania, wpływ na stosowanie środka zapobiegawczego lub na czas jego trwania. Zażalenie przysługuje zatem na postanowienie o:

 - Zastosowaniu; przez zastosowanie tymczasowego aresztowania należy rozumieć także jego przedłużenie oraz ponowne stosowanie po uprzednim uchyleniu.
 - przedłużeniu stosowania tymczasowego aresztowania,
 - odmowie zastosowania lub przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania,
 - zmiany na łagodniejszy środek lub uchylenia tymczasowego aresztowania

Tymczasowe aresztowanie – zaskarżalność postanowień

Sąd, który wydał postanowienie w I instancji

1. Sąd rejonowy
2. Sąd okręgowy
3. Sąd apelacyjny (jeżeli przedłuża okresy stosowania tymczasowego aresztowania ponad terminy wskazane w art. 263 § 4)
4. Sąd Najwyższy

Sąd, który rozpoznaje zażalenie

1. Sąd okręgowy
2. Sąd apelacyjny
3. Sąd apelacyjny w składzie 3 sędziów (art. 263 § 5)

4. Inny równorzędny skład SN
Postanowienie SN (7) z dnia 20 października 2009 r., I KZP 1/09

Dopuszczalne jest zażalenie na postanowienie Sądu Najwyższego, wydane na podstawie art. 538 § 2 k.p.k.; rozpoznaje je równorzędny skład Sądu Najwyższego.

Zaskarżalność postanowienia o tymczasowym aresztowaniu wydanego na skutek wniesienia zażalenia

- 426 § 2 Od postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania **wydanego na skutek zażalenia**, a także od wydanego **w toku postępowania odwoławczego** postanowienia o przeprowadzeniu obserwacji, o zastosowaniu środka zapobiegawczego lub nałożeniu kary porządkowej przysługuje **zażalenie do innego równorzędnego składu sądu odwoławczego**.
- Zaskarżalność **postanowień sądu odwoławczego** o zastosowaniu tymczasowego aresztowania na skutek zażalenia będzie dotyczyć następujących sytuacji procesowych:
 1. w postępowaniu przygotowawczym, gdy sąd nie uwzględnił wniosku prokuratora o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania;
 2. w postępowaniu sądowym, gdy sąd pierwszej instancji uchylił tymczasowe aresztowanie albo nie uwzględnił wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania lub nie przedłużył stosowania tego środka zapobiegawczego

W § 2 ustawodawca, dopuszczając zaskarżalność postanowienia sądu odwoławczego o zastosowaniu tymczasowego aresztowania wydanego na skutek zażalenia, wprowadził *de facto* trzecią instancję mającą charakter tzw. instancji poziomej. Natomiast omawiana nowelizacja nie wprowadziła zmian odnośnie do zaskarżalności postanowień sądu odwoławczego wydawanych **w toku** postępowania odwoławczego, gdyż nadal, zgodnie z § 2, zażalenie przysługuje na postanowienie o przeprowadzeniu obserwacji, o zastosowaniu środka zapobiegawczego lub o nałożeniu kary porządkowej.

Nie ma zastosowania w wypadku wydania przez sąd odwoławczy postanowienia o zmianie postanowienia sądu pierwszej instancji w przedmiocie tzw. warunkowego tymczasowego aresztowania, o którym mowa w art. 257 § 2. Na to postanowienie sądu odwoławczego zażalenie nie przysługuje (postanowienie SA we Wrocławiu z 1 czerwca 2011 r., II AKZ 214/11).

Warunkowe tymczasowe aresztowanie

- art. 257 § 2
- Stosując tymczasowe aresztowanie, sąd może zastrzec, że środek ten ulegnie zmianie z chwilą złożenia, nie później niż w wyznaczonym terminie, określonego poręczenia majątkowego; na uzasadniony wniosek oskarżonego lub jego obrońcy, złożony najpóźniej w ostatnim dniu wyznaczonego terminu, sąd może przedłużyć termin złożenia poręczenia.
- Sąd orzeka o zastosowaniu tymczasowego aresztowania, ale jednocześnie daje oskarżonemu szansę w postaci zastosowania nie izolacyjnego środka zapobiegawczego, jeżeli w wyznaczonym przez sąd okresie wpłaci przez niego określoną sumę poręczenia majątkowego.
- Jeżeli poręczenie nie zostanie wpłacone – areszt zmienia się w bezwarunkowy.

UWAGA! Zmiana od 5.10.2019r. – dodano § 3 – jeżeli prokurator oświadczy, najpóźniej na posiedzeniu po ogłoszeniu postanowienia wydanego na podstawie § 2, że sprzeciwia się zmianie środka zapobiegawczego, postanowienie to, w zakresie dotyczącym zmiany tymczasowego aresztowania na poręczenie majątkowe, staje się wykonalne z dniem uprawomocnienia.

Nieizolacyjne środki zapobiegawcze

Nieizolacyjne środki zapobiegawcze – katalog

poręczenie majątkowe

poręczenie społeczne

poręczenie osoby godnej zaufania

dozór policji

dozór warunkowy policji

nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym

zawieszenie w wykonywaniu czynności służbowych lub wykonywaniu zawodu,

zakaz ubiegania się o zamówienia publiczne na czas trwania postępowania

zakaz opuszczania kraju

PRZESZUKANIE

Rodzaje czynności dowodowych

Poszukiwawcze

Poszukiwanie źródeł dowodu.

Ujawniające

Wydobywanie ze źródeł dowodu środków dowodowych oraz ich zabezpieczenie w formie przewidzianej w k.p.k.

Kontrolujące

Sprawdzenie wiarygodności zebranych dowodów

Rodzaje czynności dowodowych

Czynności poszukiwawcze

- Zatrzymanie rzeczy i przeszukanie (art. 217, 219 – 231 k.p.k.)
- Kontrola korespondencji, przekazu informacji i przesyłek (art. 218 i 218a k.p.k.)
- Kontrola i utrwalanie rozmów (art. 237 – 242 k.p.k.)
- Poszukiwanie oskarżonego ⑦ uregulowane w rozdziale dot. środków przymusu! (art. 278 k.p.k.)

Czynności ujawniające

- Przesłuchanie – świadków, oskarżonego, biegłych
- Okazanie i rozpoznanie – szczególna forma przesłuchania (art. 173 k.p.k.)
- Ekspertyza
- Oględziny (art. 207 – 208 k.p.k.)
- Oględziny i otwarcie zwłok (art. 209 – 210 k.p.k.)
- Odczytanie (art. 389, 391, 393 k.p.k.)
- Eksperyment procesowy (art. 211 k.p.k.)
- Badanie osoby oskarżonego i wywiad środowiskowy (art. 213 i 214 k.p.k.)
- Przesłuchanie świadka koronnego

Czynności kontrolujące

- Konfrontacja (art. 172 k.p.k.)
- Porównywanie oryginałów dowodów rzeczowych z kopiami
- Ponowienie tej samej czynności dowodowej

Wrażliwe czynności dowodowe

Czynności dowodowe, które wiążą się ze znaczną ingerencją w konstytucyjnie zagwarantowane prawa i wolności jednostki.

Wrażliwe czynności dowodowe to:

1. zatrzymanie rzeczy (art. 217)
2. kontrola korespondencji i przesyłek (art. 218)
3. zabezpieczenie danych informatycznych (art. 218a)
4. przeszukanie (art. 219 – 229)
5. kontrola i utrwalanie rozmów (art. 237)
6. kontrola korespondencji i innych rozmów lub przekazów informacji przekazywanych w formie elektronicznej

Konieczne przestrzeganie klauzuli proporcjonalności i subsydiarności.

Konstytucyjna klauzula proporcjonalności: art. 31 ust. 3

Zatrzymanie rzeczy. Przeszukanie. Zabezpieczenie danych informatycznych

Ingerencja w konstytucyjnie i konwencyjnie chronione uprawnienia jednostki:

1. Wolność i tajemnica komunikowania (art. 49 Konstytucji - Zapewnia się wolność i ochronę tajemnicy komunikowania się. Ich ograniczenie może nastąpić jedynie w przypadkach określonych w ustawie i w sposób w niej określony.)
2. Nienaruszalność mieszkania (art. 50 Konstytucji - Zapewnia się nienaruszalność mieszkania. Przeszukanie mieszkania, pomieszczenia lub pojazdu może nastąpić jedynie w przypadkach określonych w ustawie i w sposób w niej określony.)
3. Prawo własności (art. 64 Konstytucji)

Art. 8 EKPC

1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji.
2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, **z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób.**

Zatrzymanie rzeczy

1. mogących stanowić dowód w sprawie
2. podlegających zajęciu w celu zabezpieczenia kar majątkowych, środków karnych o charakterze majątkowym, przepadku, środków kompensacyjnych albo roszczeń o naprawienie szkody (art. 217 § 1 k.p.k.)

Rzeczy należy wydać na żądanie sądu lub prokuratora ⑦ konieczne wydanie postanowienia, w którym określono o jaką rzecz chodzi

W wypadkach niecierpiących zwłoki rzeczy należy wydać na żądanie Policji ⑦ należy okazać nakaz

kierownika jednostki albo legitymację służbową i określić jaka rzecz ma zostać zatrzymana.

Osobę wzywa się do wydania rzeczy dobrowolnie, a w razie odmowy można przymusowo odebrać rzecz. 3 etapy zatrzymania rzeczy:

1. okazanie postanowienia/ nakazu kierownika jednostki
2. wezwanie do dobrowolnego wydania rzeczy
3. przymusowe odebranie, gdy osoba odmówi dobrowolnego wydania

Zatrzymanie rzeczy (odebrania) należy dokonywać z umiarem i poszanowaniem godności osób, których ta czynność dotyczy.

Zatrzymanie rzeczy

Wydania rzeczy, w sytuacji niecierpiącej zwłoki żąda Policja lub inny uprawniony organ bez uprzedniego wydania postanowienia przez sąd lub prokuratora. Brak zatwierdzenia zatrzymania uniemożliwia wykorzystanie jako dowodu zatrzymanych rzeczy.

DOBROWOLNE WYDANIE

Osoba, której rzecz odebrano ma prawo złożyć wniosek o doręczenie jej, w ciągu 14 dni, postanowienia o zatwierdzeniu zatrzymania (art. 217 § 4 k.p.k.).

Jeżeli czynność nie została zatwierdzona, zwrot dobrowolnie wydanych rzeczy nie jest obowiązkowy (art. 230 § 1 k.p.k.)

PRZYMUSOWE ODEBRANIE

Przy przymusowym odebraniu, postanowienie o zatwierdzeniu zatrzymania rzeczy należy doręczyć w ciągu 7 dni (art. 217 § 5, 229, 230 § 1 k.p.k.)

Jeżeli w terminie 7 dni czynność nie została zatwierdzona, rzeczy odebrane należy niezwłocznie zwrócić osobie uprawnionej (art. 230 § 1 k.p.k.)

O uprawnieniu do żądania doręczenia postanowienia o zatwierdzeniu zatrzymania rzeczy należy pouczyć osobę, która wydała rzecz (lub której rzecz odebrano)

Zatrzymanie i kontrola korespondencji

Na żądanie prokuratora lub sądu urzędy, instytucje i podmioty prowadzące działalność w dziedzinie poczty lub telekomunikacyjną, urzędy celne i przedsiębiorstwa (instytucje) transportowe mają obowiązek wydać organom procesowym korespondencję, przesyłki i dane telekomunikacyjne jeżeli mają znaczenie dla toczącego się postępowania.

Zatrzymanie i kontrola korespondencji to także skopiowanie danych dostępnych na nośniku informacji.

Żądanie sądu lub prokuratora – w formie postanowienia. Konieczne uzasadnienie decyzji procesowej.

Tylko sąd lub prokurator mają prawo zarządzić ich otwarcie.

Postanowienie doręcza się adresatom korespondencji lub nadawcy. Doręczenie może być odroczone na czas oznaczony, maksymalnie do czasu prawomocnego zakończenia postępowania.

Przysługuje zażalenie osobom, których prawa zostały naruszone – art. 236

Przeszukanie – podstawy prawne, sposób dokonania

Poszukiwawcza (wykrywcza) czynność dowodowa i jednocześnie środek przymusu (art. 219 – 231 k.p.k)

Wkroczenie w konstytucyjnie chronione prawa jednostki:

nietykalność osobistą (art. 41 ust. 1 Konstytucji)

nienaruszalność mieszkania (art. 50 Konstytucji)

Cele przeszukania:

1. wykrycie, zatrzymanie lub przymusowe doprowadzenie osoby podejrzanej;
2. znalezienie rzeczy mogących stanowić dowód w sprawie;
3. znalezienie rzeczy podlegających zajęciu w postępowaniu karnym

Przeszukanie jest dopuszczalne jeżeli istnieją uzasadnione podstawy do przypuszczania, że osoba podejrzana lub rzeczy znajdują się w określonym miejscu!

Co można przeszukać?

- pomieszczenia (mieszkania i inne lokale)
- inne miejsca (np. środki transportu)
- osobę, odzież itp.

Przeszukanie – podstawy prawne, sposób dokonania

Podmioty uprawnione do dokonania przeszukania (art. 220 k.p.k.):

1. prokurator
 2. Policja (lub inny uprawniony organ) na polecenie prokuratora lub sądu
 3. Policja z własnej inicjatywy, w wypadkach niecierpiących zwłoki za okazaniem nakazu kierownika jednostki albo legitymacji służbowej
 - konieczne zatwierdzenie czynności przez sąd lub prokuratora
 - postanowienie sądu lub prokuratora należy doręczyć osobie, u której dokonano przeszukania na jej żądanie
- ⑦ obowiązek pouczenia o tym uprawnieniu

Przeszukanie – zasady i tryb

Zasady dokonywania przeszukania:

1. art. 223 k.p.k. – przeszukania osoby i jej odzieży powinna (w miarę możliwości) dokonywać osoba tej samej płci
2. art. 221 § 1 i 2 k.p.k. – pomieszczeń zamieszkałych co do zasady nie wolno przeszukiwać w porze nocnej (od 22 do 6 rano); chyba że:
 - zachodzi wypadek niecierpiący zwłoki
 - kontynuowane jest przeszukanie rozpoczęte w porzedziennej
3. art. 221 § 3 k.p.k. – w porze nocnej można przeszukać lokale dostępne dla nieograniczonej liczby osób albo służące do przechowywania przedmiotów
4. art. 222 § 1 k.p.k. – przeszukanie miejsc zamkniętych albo należących do instytucji państwowej lub samorządowej wymaga uprzedniego zawiadomienia kierownika tej instytucji (jego zastępcę) albo organ nadrzędny
5. art. 222 § 2 k.p.k. – przeszukanie miejsc zajętych przez wojsko może nastąpić w obecności dowódcy jednostki (albo osoby przez niego wyznaczonej)

Tryb przeszukania – art. 224 – 226 k.p.k.

Ważne! ⑦ dopuszczalność wykorzystania jako dowodów dokumentów znalezionych ~~podczas~~ przeszukania, zawierających informacje niejawne lub objęte tajemnicą zawodową art. 226 k.p.k. i art. 179 i 180 k.p.k.

Osoby przybrane inne niż wskazane w art. 224

Wyrok SAw Białymstoku z 4.05.2015 r., II AKa50/15

Wprawdzie w przepisie art. 224 § 3 k.p.k. jest mowa o przywołaniu przynajmniej jednego dorosłego domownika lub sąsiada, to jednakże nie sposób uznać, że przybranie do czynności w ogóle nie związanych z jakimikolwiek organami ścigania osób pracujących w spółce zajmującej się między innymi administrowaniem budynku mieszkalnego, w którym dokonano przeszukania, nie spełnia celów gwarancyjnych tego przepisu. Przepis ten wcale też nie nakłada na osoby wezwane do udziału w przeszukaniu aktywnego uczestniczenia w tej czynności. Nie są one zobowiązane do śledzenia każdego ruchu policjantów.

